

*Вантух Валентина Володимирівна,
доцент кафедри хореографії Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв*

МЕТОДИ І ФОРМИ ВИХОВАННЯ В ДИТЯЧІЙ ХОРЕОГРАФІЧНІЙ ШКОЛІ

У статті розкривається класифікація методів викладання в хореографічному колективі, методи формування свідомості та виховної роботи в роботі хореографічної школи. Зроблено висновки про важливість індивідуального підходу до викладання в групах різних категорій та вміння створювати стійку, позитивну робочу атмосферу в класі.

Ключові слова: методи виховання, виховна робота, самоорганізація, творчий потенціал.

*Вантух Валентина Владимировна,
доцент кафедры хореографии Национальной академии
руководящих кадров культуры и искусств*

МЕТОДЫ И ФОРМЫ ВОСПИТАНИЯ В ДЕТСКОЙ ХОРЕОГРАФИЧЕСКОЙ ШКОЛЕ

В статье раскрывается классификация методов преподавания в хореографическом коллективе, методы формирования сознания и воспитательной работы в работе хореографической школы. Сделаны выводы о важности индивидуального подхода к преподаванию в группах разных категорий и умение создавать устойчивую, положительную рабочую атмосферу в классе.

Ключевые слова: методы воспитания, воспитательная работа, самоорганизация, творческий потенциал.

*Vantukh Valentina,
associate professor of choreography of National academy
of managerial staff of culture and arts*

THE METHODS AND FORMS OF STUDYING IN A CHOREOGRAPHICAL SCHOOL

In the article there are the well groundings of the classification of the methods of teaching in chorographical group, the methods of mind forming and the carrying out of the education work in the work of chorographical school. There have been made the conclusions on the importance of the individual attitude to teaching in groups of different categories and the ability to create the stable positive atmosphere in class. This work will be useful for teachers of the chorographical profile.

Key words: methods of teaching, education work, self organizing, creative potential.

Виховання є важливим чинником формування особистості, як носія культури і духовності та обов'язково підпорядковане соціальним цілям.

Навчання будь-яким видам мистецтва – музичному, театральному, хореографічному – має свої специфічні особливості, передбачає особливі форми і методи навчання, специфічну мову спілкування, своєрідні методи психологічного впливу.

В основі хореографічного виховання досягнення педагогічних шкіл різних країн представлені в творчості видатних теоретиків та практиків хореографічного мистецтва: К. Блазіса, А. Я. Ваганової, С. М. Гребенщикова, Р. В. Захарова, А. М. Мессера, Ж. Ж. Новера, А. Чекетті, І. В. Смірнова, М. І. Тарасова, Т. С. Ткаченко та ін.

Умови, що склалися в професійній педагогічній діяльності хореографа, потребують від нього загальнокультурологічних, мистецтвознавчих, психолого-педагогічних знань поряд зі спеціальними вміннями та навиками у виконавській, балетмейстерській і педагогічній сферах.

У творчій діяльності закладені великі можливості виховного характеру. Виховують чинники, що пов'язані з участю дітей у колективі: художній педагогічний рівень репертуару, планомірні та систематичні навчальні заняття, творче взаєморозуміння з викладачем, ставлення до довкілля. Відвідування вистав, концертів, художніх виставок, спеціальні бесіди, лекції на естетичні теми формують особистість учнів, розвивають у них почуття прекрасного. Ця робота має систематичний характер та спирається на систему різноманітних форм, методів та засобів.

У хореографії метод виховання – це спосіб взаємопов'язаної діяльності керівника хореографічного колективу або школи та його вихованця, спрямований на розвиток особистісних якостей учня та формування хореографічного колективу. У процесі виховання найчастіше задіяний не один метод, а група, тому методами виховної роботи слід уважати певну систему дій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

Як доречно писав В. А. Сухомлинський: «уся тривога, усі прикrostі і все торжество нашої справи в тому і полягає, що скульпторів декілька. Це сім'я і особистість викладача, і дитячий колектив, і книга, і зовсім непередбачені скульптори, скажімо, знайомі, із якими здружила хлопчика вулиця. Якщо б всі ці сили діяли як добре злагоджений оркестр, то наскільки легко творились б люди» [12].

Результат виховання досяжний, коли:

1) присутнє розуміння педагогом-хореографом сутності виховання, яке спирається на дійсність, тобто конкретних членів хореографічного колективу.

2) в основі виховання закладено конкретну ціль, зміст, який направлено на певну особистість, групу людей, а не являє собою набір стандартних методів, формально пристосованих до того чи іншого змісту.

Методи навчання в хореографічному колективі можуть класифікуватися так:

а) за джерелами передачі і придбання знань, навичок і умінь.

– Методи словесні (наприклад, пояснення)

– Методи наочні (наприклад, демонстрація фільму)

– Методи практичні (наприклад, вправа)

б) за основними дидактичними завданнями, реалізованими на конкретному етапі навчання:

- Методи набуття знань (наприклад, лекція)
- Методи формувань навичок і вмінь (наприклад, гра)
- Методи застосування знань , навичок та вмінь (наприклад, поєднання хореографічних ра)
- Методи закріплення, перевірки знань, навичок та вмінь (наприклад, контрольний урок)
- Методи репродуктивні (повторення педагогічного завдання, робота з книгою , постановка танцю по запису та інше)
- Методи проблемно-пошукові або творчі (проблемний виклад, евристична бесіда, дослідницька лабораторно-практична робота, творчі вправи, самостійні спостереження)

У справі формування хореографічного колективу та особистісних якостей кожного його учасника, методи виховання спираються на загальнопедагогічні цілі. Комплекс методів в хореографічному вихованні звичайно пов'язується з методами формування хореографічного колективу, методами формування свідомості та стимулювання діяльності членів хореографічного колективу.

Методи формування хореографічного колективу на практиці виховання має першорядне значення. Найпопулярнішими є дисципліна , самообслуговування, змагання, самоврядування.

Дисципліна – це основоположний метод організації хореографічного колективу, недотримання якого веде до порушення професійного орієнтування і навіть до травматизму, професійної непридатності. Тому дисципліна в хореографічному колективі сприймається як формування :культури взаємин його членів, корисних традицій і звичок.

Самообслуговування – метод організації хореографічного колективу , що дозволяє: сформувати у його членів турботу про збереження і примноження суспільного надбання, створити найбільш сприятливі умови життя і праці в хореографічному колективі. В умовах сучасного науково – технічного прогресу , коли якість побуту, наприклад, у сім'ї досить високе, такий метод може здатися керівнику хореографічного колективу примітивним , але ця ілюзія пропаде при найближчому знайомстві з умовами фінансування діяльності хореографічного колективу, із виникненням утриманських настроїв, з відсутністю почуття господаря у кожного члена колективу. Самообслуговування в хореографічному колективі пронизує всі види діяльності колективу, які пов'язуються з організацією прийому в хореографічний колектив, з навчально-тренажною, виховною, постановочною роботою , концертною діяльністю .

Змагання – метод , що корегує трудову діяльність , а значить і організацію хореографічного колективу. Змагання в хореографічному колективі – це стимулювання індивідуального і колективного успіху, формування ревного ставлення до справ хореографічного колективу.

Атрибутом змагання завжди є: облік, порівняння результатів діяльності , заохочення учасників змагання.

Самоврядування – метод самоорганізації хореографічного колективу, що дозволяє формувати у його членів відносини взаємної відповідальності, організаторські якості.

Форма самоврядування хореографічного колективу визначається низкою факторів:

- 1) структурою колективу;
- 2) змістом його діяльності;
- 3) організаційним досвідом його членів.

Метод самоврядування узагальнює, синтезує всі перераховані методи формування хореографічного колективу: дисципліну, самообслуговування, змагання за наявності самоврядування стають особистою справою кожного члена колективу, а виховний ефект додає ефективності.

Методи формування свідомості членів хореографічного колективу в практиці хореографічного виховання пов'язані з методами переконання: інформацією, пошуком, дискусією, взаємною просвітою.

Інформація – це основоположний метод переконання в хореографічному колективі, що забезпечує передачу тих чи інших відомостей членам колективу, стимулювання інтересу до нового знання, потреби в оволодінні ними.

Метод ефективний, коли при його реалізації явно простежуються суспільна значимість ідей і фактів, закладених в інформації, цінність інформації для задоволення запитів членів хореографічного колективу, її оперативність, ненав'язливість, почуття міри, техніка передачі інформації (простота і доступність повідомлення, ясність, логічна стрункність, виразність форми).

Прийоми реалізації методу пов'язані із стимулюванням інтересу до інформації, тому слід виділити ряд основних прийомів реалізації методу: логічність, доказовість, поступову послідовність викладу матеріалу. Пошук залучає учасників колективу в процес самостійного набуття знань, збору та дослідження інформації.

Дискусія, як і змагання, належить до коригувальних методів, але є не методом формування хореографічного колективу, а методом переконання, тобто забезпечує залучення членів колективу до обміну думками, сприяє розвитку морально-естетичних уявлень, формує самокритичність і готовність до подолання помилкових поглядів. Головне призначення дискусії – не боротьба поглядів і суперечливих точок зору, а збагачення і розвиток обговорюваних ідей. Гарантом результативності будь-якої дискусії, зазвичай, стає тактовність і доброзичливість, аргументованість їх спростувань.

Взаємне просвітництво, як і самоврядування, є методом самоорганізації переконання. Цей метод формує у членів хореографічного колективу потребу пропагувати свої знання, погляди, переконання, знаходить місце реалізації в хореографічному колективі і за його межами. При застосуванні цього методу хореографічний колектив стає суб'єктом виховної роботи, а його керівник грає роль консультанта. Тут, як і в будь-якій діяльності хореографічного колективу, навчання зливається з вихованням: зростання знань, навичок і вмінь членів колективу (результат навчання) призводить до бажання поділитися своїми знаннями, навичками і вміннями (результат виховання).

Методи стимулювання членів хореографічного колективу логічно пов'язується із застосуванням методів формування хореографічного колективу і свідомості його членів. Найбільш популярним проявом цього методу є: вимога, перспектива, заохочення, покарання, громадська думка.

Вимога – не тільки вихідний метод формування хореографічного колективу (зокрема його дисципліни), але так само вихідний метод стимулювання діяльності його членів. У практиці хореографічного колективу зазвичай зустрічаються прямі і непрямі вимоги .

Пряма вимога – це безпосередній каталізатор дії . Зміст такої форми вимоги завжди однозначно, конкретно, викладається у формі інструкції.

Непрямі вимога – це вплив здійснюється через психологічні фактори: почуття, переживання члена колективу. Форма непрямі вимоги, найчастіше, виявляється як прохання, схвалення, рада, рідше – як засудження, вираження недовіри.

Метою методу «перспектива» є стимулювання корисних для цього колективу дій і вчинків його членів. Реалізується пропозицією керівником захоплюючих цілей (перспектив), у розрахунку на їхню трансформацію в особисті прагнення і бажання членів колективу.

Заохочення і покарання – це коригувальні методи педагогічного стимулювання, що забезпечують підтримку корисної діяльності, гальмування небажаної діяльності членів хореографічного колективу. Ці два методи нерозривно пов'язані та являються важливим методом педагогічного стимулювання – корекції. Методом корекції в основному користується педагог.

Громадська думка – метод самоорганізації стимулювання діяльності членів хореографічного колективу, що передбачає забезпечення підтримки та розвитку корисної для колективу діяльності, опублікування вроджених або набутих моральних проявів особистості членів колективу.

Реалізується за допомогою досягнення перспектив, обумовлених виконанням норм і правил життєдіяльності хореографічного колективу в цілому.

В обсязі діяльності керівника хореографічного колективу виховна робота займає значиме місце, тому що являє собою величезне поле одночасного впливу на великі групи учасників хореографічного колективу. Зміст виховної роботи, як і будь-який зміст , виражається через форму.

Форма виховної роботи в колективі – це вид організаційної виховної діяльності, взаємодії членів колективу (наприклад бесіда, лекція, зустріч, тематичний вечір, конкурс і т.д.) , сукупність методів і прийомів вирішення виховних завдань.

Вдало обрана форма виховної роботи згуртовує членів колективу, задовольняє їх потреби в спілкуванні, сприяє розвитку їх творчості, ініціативи та самостійності.

Емоційна природа форм виховної роботи в хореографічному колективі впливає на зміст цього виду діяльності, визначає характер впливу і сприйняття.

Спираючись на викладене вище, можна сказати, що перелік форм виховної роботи надзвичайно різноманітний.

У творчій діяльності закладені величезні можливості виховного характеру. Виховує все, що пов'язано з участю дітей у колективі: художній педагогічний рівень репертуару, планомірні і систематичні навчальні заняття, взаємини з педагогом, навколишнім світом, відвідування вистав, концертів, художніх виставок, спеціальні бесіди, лекції на етичні теми. Проводиться ця робота постійно і спирається на систему різних форм, методів.

Форми можна умовно розділити на основні, додаткові та форми художньо-естетичного самоосвіти.

До основних форм належать: перегляд балетних вистав, прослуховування музики, знайомство з творчістю майстрів хореографії. Такою роботою можна охопити весь колектив під час занять, репетицій. Але дуже важлива якість творчих доробків, що доносяться до учнів. Влучними є слова В. Похиленко: «багатство і цінність естетичних відчуттів і переживань полягає не в кількості, а в їх глибині і стійкості. Глибоке відчуття визначає всю поведінку і діяльність людини, свідчить про цілісність її натури» [8].

Додаткові форми включають: колективні або індивідуальні відвідування вистав, фільмів, але їх проведення організовується у вільний і зручний для дітей час. До форм художньо-естетичного самоосвіти відносяться: самостійне вивчення питань теорії музики, балету, читання книг з хореографії та іншим видам мистецтва з певною цільовою установкою на розширення своїх знань в області хореографії.

Методи можна розділити на словесні, практичні, наочні.

Словесні методи ґрунтуються на поясненні, бесіді, оповіданні. Практичні – на навчанні навичкам хореографії. Важливим методом впливу на дітей є наочний метод. Виконавська майстерність педагога-керівника, його професійний показ часом захоплює дітей, викликає прагнення його наслідувати. Тому викладач має володіти достатньо грамотним і виразним показом. Цей метод має вирішальне значення у вихованні дітей, особливо в молодших класах. Вони відтворюють методику виконання рухів свого педагога, вбирають не тільки грамотний і виразний показ, але і його можливі помилки. Діти наслідують своєму педагогу в манері і характері виконання рухів, часом копіюють і постановку рук, корпусу, голови. По виконанню дітей можна визначити якість знань педагога, його стиль роботи. Тому, користуючись методом наочного показу, необхідно бути гранично уважним, щоб виключити ті недоліки, які проявляються в виконавстві.

Педагог застосовує у своїй роботі найбільш доцільні методи з урахуванням віку дітей, їх спеціальної підготовки, рівня емоційної чуйності, наявності інтересу до хореографічного мистецтва. Захоплення і натхнення – джерело інтелектуального зростання особистості. Інтелектуальне почуття, яке відчуває дитина в процесі оволодіння знаннями – це та ниточка, на якій тримається бажання вчитися. Завдання педагога – не дати згаснути творчому інтересу дитини, всіляко його розвивати і зміцнювати. В. А. Сухомлинський велике значення приділяв духовній діяльності. Він писав: «Духовная деятельность – это не какие-то оторванные от повседневного труда самоуглубление и анализ. Это творческий труд, кипучая общественная деятельность, одухотворенная благородной целью. Настоящим человеком ста-

новитися тільки тот, у кого в душі виникають, утверджаються благородные желання, которые стимулируют поведение, порождают страсти и поступки, в которых человек опять-таки утверждается, в которых рождаются новые желання» [11].

У кожного викладача свій стиль роботи, своя методика і система вимог. Від їхнього характеру, послідовності і змісту залежить розвиток колективу, його моральних основ. Практика показує: що вище й обґрунтованіше вимоги викладача, то вище організація його роботи, моральний настрій дітей. І, навпаки, що нижче рівень вимог, то нижче показники в колективі. Але в кожному разі, якщо педагог правильно формує свої вимоги і вони відповідають певним умовам, він має пам'ятати, що вони мусять бути послідовні, зрозумілі, виправдані, посилені для виконання.

Підсумовуючи проведені дослідження особливостей виховання дітей мистецтвом хореографії відповідно до індивідуальних особливостей навчання дітей, слід зробити такі висновки, що, починаючи заняття з дітьми, педагог-хореограф, насамперед, має зацікавити дітей, навчити їх любити і розуміти мистецтво танцю, яке розширює сферу їх інтересів, збагачує їх новими враженнями. Набуття правильних і точних танцювальних навичок, участь у виконанні танців, творче ставлення до створення в них образу, бесіди педагога з дітьми – усе це розвиває естетичне сприйняття, виховує емоційне ставлення до творів мистецтва, учить правильним судженням в області хореографії.

Виходячи з багаторічного практичного досвіду роботи з дітьми, можна зробити висновок про те, що дуже важливо дати дітям грамотну і систематичну підготовку в хореографічному класі. Оволодівши необхідними знаннями, навичками і вміннями, навчившись розуміти і осмислювати зміст досліджуваного хореографічного матеріалу виразно його виконувати, діти по-новому, більш активно і свідомо починають ставитися до занять. У результаті активного емоційного знайомства з хореографією формується художній смак дітей, вони починають помічати і сприймати прекрасне не тільки в мистецтві, але і в житті.

Так само можна дійти висновку, що заняття в хореографічному класі мають велике значення для фізичного розвитку дітей. Вони набувають стрункої постави, починають легко, вільно і граційно рухатися, позбавляються від таких фізичних вад, як сутулість, «клишоногість», утрачають зайву вагу, поліпшують координація рухів. На заняттях у хореографічних класах корисні навички здобуваються природно. Діти починають відчувати естетику поведінки в побуті, підтягнутість і ввічливість стають нормою поведінки. Вони стежать за своєю зовнішністю, за чистотою, акуратністю, витонченістю свого костюма та зачіски.

Важливо зауважити, що успіх дітей у хореографічному колективі залежить від викладача, який або володіє професійними знаннями і вміннями застосує їх у навчально-тренувальній роботі, або припускається помилок, які негативно впливають на дітей. Викладачам хореографії важливо знати особливості методики роботи з дітьми різного віку, розбиратися в причинах найбільш поширених помилок, що зустрічаються в практиці.

Не можна не сказати про те, що важливою рисою педагога у вихованні активності дітей є вміння аналізувати і враховувати педагогічну ситуацію, шляхи і можливості виправлення допущених помилок. Важливо мати психологічну інтуїцію, вміння відчувати обстановку. Ця здатність педагога-керівника має ве-

личезне значення для використання сприятливих ситуацій у виховних цілях, для створення стійкої позитивної атмосфери в класі.

Кожен прожитий день, кожне заняття, репетиція або концерт змінюють інтереси та можливості дітей. Не можна скидати з рахунків навіть найнезначніші характерні риси, що виявляються в процесі навчання. Активність дітей на заняттях у хореографічному колективі залежить від творчої ініціативи педагога, прагнення вести своїх учнів до вдосконалення виконавської майстерності та здорового духовного розвитку.

Література

1. *Боримська Г.* Самоцвіти українського танцю / Г. Боримська. – К.: Мистецтво, 1974.
2. *Зимняя И. А.* Педагогическая психология / И.А. Зимняя. – Ростов -на-Дону, 1997.
3. *История эстетики.* – М., 1964. – Т.2. – С. 452.
4. *Красовская В.* Статьи о балете / В. Красовская. – Л. : Искусство, 1967.
5. *Королева Э. А.* Ранние формы танца / Э. А. Королева. – Кишинев, 1977.
6. *Маркова А. К.* Формирование мотивации учения / Маркова А. К., Матис Т.А., Орлов А. Б. – М., 1990.
7. Стан народної хореографії в Україні та перспективи її розвитку: Матеріали науково-практичної конференції. – К., 2002. – С. 17-22.
8. *Похиленко В.* Танець між Небом і землею / В. Похиленко. – ТОВ Імекс-ЛТД, 2012. – С. 351.
9. *Сковорода Г. С.* Пізнай в собі людину / Г. С. Сковорода. – Львів, 1995. – 284 с.
10. *Станішевський Ю.* Хореографічне мистецтво / Ю. Станішевський. – К. : Рад. школа, 1969. – 100 с.
11. *Сухомлинский В. О.* Избранное: в 5-ти тт. / В. О. Сухомлинский. – К., 1976. – Т.1. – 654с.
12. *Сухомлинський В. О.* Вибрані твори: в 5-ти тт. / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1997. – Т. 3: Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – 670 с.
13. *Шепеленко Д. А.* Эстетическое развитие личности и его роль в гуманизации школы / Д.А. Шепеленко // Тезисы докладов и сообщений. – Новочеркасск: Изд-во НГМА, 1998. – С. 105-112.

References

1. *Borymska H.* Samotsvity ukrainskoho tantsiu / H. Borymska. – K.: Mystetstvo, 1974.
2. *Zimniaia I. A.* Pedagogicheskaiia psikhologiiia / I.A. Zimniaia. – Rostov -na-Donu, 1997.
3. *Istoriia estetiki.* – M., 1964. – T.2. – S. 452.
4. *Krasovskaia V.* Stat'i o balete / V. Krasovskaia. – L.: Iskusstvo, 1967.
5. *Koroleva E. A.* Rannie formy tantsa / E. A. Koroleva. – Kishinev, 1977.
6. *Markova A. K.* Formirovanie motivatsii ucheniia / Markova A. K., Matis T.A., Orlov A. B. – M., 1990.
7. Stan narodnoi khoreohrafiu v Ukraini ta perspektyvy yii rozvytku: Materialy naukovopraktychnoi konferentsii. – K., 2002. – S. 17-22.
8. *Pokhylenko V.* Tanets mizh Nebom i zemleiu / V. Pokhylenko. – TOV Imeks-LTD, 2012. – S. 351.
9. *Skovoroda H. S.* Piznai v sobi liudynu / H. S. Skovoroda. – Lviv, 1995. – 284 s.
10. *Stanishevskiy Yu.* Khoreohrafichne mystetstvo / Yu. Stanishevskiy. – K. : Rad. shkola, 1969. – 100 s.
11. *Sukhomlinskii V. O.* Izbrannoe: v 5-ti tt. / V. O. Sukhomlinskii. – K., 1976. – T.1. – 654s.
12. *Sukhomlinskyi V. O.* Vybrani tvory: v 5-ty tt. / V. O. Sukhomlinskyi. – K.: Radianska shkola, 1997. – T. 3: Sertse viddaiu ditiam. Narodzhennia hromadianyna. Lysty do syna. – 670 s.
13. *Shepelenko D. A.* Esteticheskoe razvitiie lichnosti i ego rol' v humanizatsii shkoly / D.A. Shepelenko // Tezisy dokladov i soobshchenii. – Novocherkassk: Izd-vo NGMA, 1998. – S. 105-112.